

Výtvarná výchova

Charakter predmetu

Predmet výtvarná výchova v nižšom sekundárnom vzdelávaní plynulo nadväzuje na výtvarnú výchovu v primárnom vzdelávaní. Vychádza z autentických skúseností žiaka, získaných výtvarnou činnosťou. Rozvíja osobnosť žiaka, jeho cítenie, vnímanie, intuíciu, fantáziu i analytické myslenie. V tomto období väčšina žiakov stráca svoju prirodzenú výrazovosť, ustupuje spontánny prístup k vyjadrovaniu seba samého a vyjadrovaniu vonkajších podnetov.

ISCED 2 – nižšie stredné vzdelávanie	
Názov predmetu:	Výtvarná výchova
Ročník:	šiesty
Časová dotácia:	1 h týždenne/ 33 h ročne
Počet hodín v ŠVP:	1 h týždenne/ 33 h ročne
Počet hodín v ŠKVP:	1h týždenne/ 33 h ročne
Vyučovací jazyk:	slovenský

Výtvarná výchova sa musí podieľať na tejto transformácii.

Uskutoční sa to:

- dôrazom na objatíveľský prístup k technikám, vyjadrovacím prostriedkom a médiám,
- nahradením nedostatku formálnych zručností pri vyjadrovaní reality, postupmi ktoré takéto zručnosti nevyžadujú,
- väčším dôrazom na myslenie žiaka, na príčinné súvislosti, vzťahy medzi javmi a poznávaciu funkciu umenia i vlastného vyjadrovania sa výtvarnými prostriedkami.

Ťažisko sebavyjadrovania sa prenáša na iné aktivity. Do vyučovania sú zaradované prostriedky a činnosti, ktoré rozširujú možnosti poznávacieho procesu žiaka a dovoľujú mu naplniť jeho prirodzené ambície po vizuálnom vyjadrení skutočnosti, po poznávaní formálnej i obsahovej štruktúry sveta, po presnejšom zobrazení pozorovaných vzťahov, po vyššej technickej dokonalosti prejavu, po pluralite spôsobov vytvárania. Zapája sa koncepcné a konštrukčné myslenie, ktoré je uvádzané do vzťahu s estetickým myslením. Detskú spontánnosť má postupne nahrádzať jej dospelý ekvivalent – duchovná otvorenosť a sviežosť, spojená s pribúdaním vedomej tvorivej operatívnosti. Žiak reaguje na stále komplexnejšie podnety, reflektuje podnety prírodné, civilizačné i kultúrne. Zvyšujú sa jeho technické schopnosti, preto potrebuje vo výtvarnej výchove objaviť oblasť nových možností, zodpovedajúcich svojmu vývinu.

Učebné osnovy sú totožné so vzdelávacím štandardom ŠVP pre príslušný vzdelávací predmet.

Metodické východiská predmetu

Vyučovanie výtvarnej výchovy je programový a riadený proces, v ktorom ale učiteľ iniciuje, rešpektuje a podporuje nápady a individuálne riešenia žiaka.

Východiskami tohto procesu sú:

- **činnosti žiakov**, ktoré vychádzajú z myšlienok, formálnych a technických procesov výtvarných a vizuálnych umení, sú založené na súčasnom stave poznania vizuálnej kultúry,
- **témy /námety /obsahy** zobrazovania, ktoré majú svoj dôležitý antropologický a kultúrny charakter.

Výtvarná výchova predstavuje v rámci obsahu vyučovania jedinečnú možnosť tematizovať základné antropologické koncepty:

- a) koncepty časopriestoru (čas, priestor, pohyb, mierka, hĺbka, výška, šírka,...),
- b) kultúrne archetypy vyjadrovania prírody (živly, prírodné polarity,...),
- c) kategórie estetického prežívania (krása, škaredosť, neurčitosť, drsnosť, jemnosť),
- d) kategórie uvedomovania si osobnej a kultúrnej identity (ja, iný, cudzinec, priateľ, postihnutý; kultúrne rozdielnosti vo vizuálnom vyjadrovaní sveta),
- e) kategórie efektivity (radosť, bolesť, smútok, náladu, ...).

Témy ponímame z hľadiska:

- a) osobnosti a veku žiaka,
- b) edukačných cieľov,
- c) kultúrno-spoločenskej reality.

Žiak spracováva (mentálne i formálne) symboly, ktoré vizuálne vyjadrujú jeho predstavy a fantazijné koncepty, alebo sa odvolávajú na javovú stránku sveta. Na rozdiel od iných predmetov, ktoré sa zaoberajú niektorými z týchto tém, výtvarná výchova angažuje osobnosť žiaka v inom zmysle: neučí sa o nich, ale vyjadruje ich, hľadá svoj spôsob ich vyjadrenia. To kladie vyššie nároky na senzomotorické a afektívne ciele predmetu a tým dopĺňa predmety v ktorých prevažuje cieľ kognitívny.

Ciele predmetu

Ciele výtvarnej výchovy na úrovni nižšieho sekundárneho vzdelávania sú:

Kognitívne ciele

Poznávať jazyk vizuálnych médií - jazykové prostriedky, základné kompozičné princípy, vybrané techniky a procesy vizuálnych médií. Rozumieť im a tak zvyšovať uvedomenosť reflexie vizuálnej kultúry. Poznávať a vedieť pomenovať pôsobenie (výraz) umeleckých diel, svoj zážitok z nich. Poznať vybrané typické diela vizuálnej kultúry, reprezentujúce žánre a niektoré štýlové obdobia a iné kultúry.

Cez vlastnú činnosť žiaka uvádzať k poznaniu a vedomej reflexii sveta vizuálnych znakov (multimédiá, reklama, výtvarné médiá, architektúra, dizajn), k vedomému používaniu zobrazovania a jeho kritickej selekcii.

Senzomotorické ciele

Vedome rozvíjať tvorivosť. Umožniť žiakovi vývoj od detského, spontánneho spôsobu vyjadrovania k vyjadrovaniu cieľavedomému, s dôrazom na vlastný prístup, vlastný názor a vkus. Naďalej rozvíjať a kultivovať vnímanie, predstavivosť a fantáziu, podporovať a podnecovať jeho nápaditosť a tvorivú sebarealizáciu, prekonávanie konvenčných schém a inovovanie naučených myšlienkových a zobrazovacích vzorcov. Prostredníctvom VV rozvíjať tvorivosť v jej základných, všeobecne uplatniteľných princípoch. Formovať a rozvíjať gramotnosť (zručnosti) žiaka v oblasti vyjadrovania sa výtvarnými prostriedkami prostredníctvom vybraných médií, nástrojov a techník.

Socioafektívne ciele

Formovať kultúrne a postoje. Vychovávať žiaka smerom k vytváraniu si primeraných kultúrnych postojov, názorov a hodnotových kritérií; cez zážitok aktívneho vyjadrovania a vnímania umeleckých diel uvádzať ho do poznávania hodnôt umenia a kultúry - vo vzťahu k tradícií, ale na úrovni aktuálneho vnímania problematiky vyjadrovania sveta umením. Formovať celistvú osobnosť. Prístupovať k osobnosti žiaka v jej úplnosti - rozvíjať cítenie, vnímanie, intuíciu, fantáziu, analytické myslenie a poznávanie, a taktiež formovanie a aktívne používanie zručností - to všetko prostredníctvom činnostného a zážitkového vyučovania.

Osnovy výtvarnej výchovy podporujú medzipredmetové väzby, interdisciplinárnosť vyučovania, pri zachovaní špecifik spôsobu poznávania sveta prostredníctvom výtvarnej výchovy. Zapájajú citovosť, afektivitu, expresivitu a obrazovú konceptualizáciu, ktoré sú vlastné výtvarnému vyjadrovaniu, do vzťahu aj s inými, prevažne kognitívnymi predmetmi. V rámci nižšieho sekundárneho vzdelávania to predstavuje vedomé hľadanie formálnych a obsahových súvislostí s prírodovednými i humanitnými predmetmi a s inými druhmi umenia.

Obsah vyučovania

Obsah vyučovania výtvarnej výchovy tvorí sústava edukačných tém. Každá z tém zodpovedá riešeniu určitého výtvarného problému. Témy sú zoradené v metodických radoch. Metodický rad predstavuje riešenie príbuzných výtvarných problémov v priereze ročníkov vždy na úrovni zodpovedajúcej veku. Takéto zoradenie sleduje stupňovanie náročnosti pri štruktúrovaní osobnosti žiaka. Zoradenie edukačných tém v rámci jedného ročníka umožňuje učiteľovi sledovať motivačné nadväznosti, prípadne ich zgrupovať a tvoriť z nich edukačné projekty. Takto koncipovaná sieť edukačných tém predstavuje model, s ktorým môže učiteľ dynamicky pracovať - podľa potreby preraďovať témy v časovom pláne jedného ročníka i medzi ročníkmi. Témy napĺňa konkrétnymi úlohami (zadaniami pre žiakov) učiteľ. Niektoré edukačné témy sú alternatívne. V metodickej prílohe osnov sú k jednotlivým metodickým radom vypracované vzorové úlohy, mali by však slúžiť ako nezáväzná inšpirácia pre učiteľov. Okrem navrhovaného priebehu úlohy obsahujú možné motivačné a námetové východiská, navrhovanú techniku (pokiaľ nie je predmetom edukačnej témy) a vyjadrujú ciele každej úlohy.

Časová dotácia pre výtvarnú výchovu na II. stupni je 1 hodina týždenne, 33 hodín ročne. Táto dotácia sa vhodne rozdelí podľa náročnosti tematických celkov v dvojhodinových blokoch.

Edukačné témy zoradené do metodických radov	Počet hodín
1. Výtvarné vyjadrovacie prostriedky: Mierka a proporčné vzťahy, operácie s proporciami. Budovanie farebného priestoru v exteriéri. Projekt: Deti a architektúra 2019.	3h
2. Možnosti zobrazovania videného sveta: Kreslenie figúry podľa skutočnosti a spamäti. Modelovanie postavy. Figurálna kompozícia. Freska - vysvetlenie si pojmu.	4h
3. Podnety moderného a súčasného výtvarného umenia: Kinetické umenie, op-art, svetelné umenie.	3h
4. Výtvarné činnosti inšpirované dejinami umenia: Stredoveké a gotické umenie. Návrh na vitrážové okno.	3h
5. Podnety filmu a videa: Obraz a zvuk vo filme. Ozvučením s použitím vybraného obrazu a zvuku v počítačovom programe Audacity)..	3h
6. Podnety fotografie: Svetlo a fotografia. Osvetlenie pri fotografovaní - celok, detail.	2h
7. Podnety architektúry: Pojem urbanizmus. Vytvoriť plán cesty z domu do školy - štruktúra zón, doprava, uzly.	2h
8. Podnety dizajnu: Odev a doplnky. Ľudový odev, odevný dizajn. Vytvoriť odev z odpadového materiálu. Móda vo svete.	2h
9. Elektronické médiá: Digitálna úprava obrázkov – svetlosť, sýtosť, kontrast farieb. Rozostrenie, zaostrenie, písmo a obraz, montáž obrazu.	2h
10. Synestetické podnety: Farebná hudba, zvukové umenie, zvuková performancia s vlastnými zvukovými objektmi (nástrojmi vydávajúcimi zvuky, ruchy, šumy)..	2h
11. Podnety poznávania sveta:	2h

Výtvarná biológia - interpretovať prírodné štruktúry - rastlinných a živočíšnych tkanív, minerálov. Pozorovanie mikroskopom.
– napr. detail listu, atď.

12. Tradície a podnety remesiel: 3h
Starodávne zvyky na dedine a v meste. Podnety košíkárstva. Čo je cech, znaky cechu.
13. Škola v galérii: 2h
Obraz pre 5 zmyslov. Vytvoriť dielo s fiktívnym znázornením všetkých zmyslov.

Cieľové kompetencie

Žiak má po absolvovaní nižšieho sekundárneho vzdelania tieto vedomosti, zručnosti a postoje:

A)vedomosti

- vo výtvarnej výchove je väčšina vedomostí získavaná a zároveň overovaná prostredníctvom praktických činností žiaka; časť vedomostí o výtvarnom umení a vizuálnej kultúre sa utvára počas motivačnej, expozičnej a diskusnej časti vyučovacej jednotky a je podporená vizuálnymi materiálmi (edukačné DVD, knihy, časopisy); Absolvent nižšieho sekundárneho vzdelania sa naučí:

B) zručnosti a spôsobilosti:

a) formálne zručnosti

Vyjadrovacie zručnosti, ktoré predstavujú základy znalostí vyjadrovacích prostriedkov (jazyka) vizuálnych umení (gramotnosť v oblasti vizuálnej kultúry).

Žiak dokáže:

- zvládnuť základy proporčnej stavby zobrazovaného predmetu (výška a šírka, pomer hlavných častí),
- vybrať časť videnej skutočnosti za účelom zobrazenia - záber (fotografia, film, komiks), rám, pohľad (obraz), charakteristický tvar (plastika),
- hrať sa s jednoduchými animačnými trikmi, kamuflážou a napodobneninou (filmový trik, kulisa, maskovanie, mimikry),
- vytvárať formálne série z jedného motívu a jednoduché variácie motívu,
- vyjadriť sa základnými technickými postupmi kreslenia, maľovania, jednoduchých grafických techník, fotografovania, priestorového vytvárania objektu, plastiky a skulptúry,
- vytvoriť základný rozvrh architektonického tvaru a priestoru, kresbu jednoduchého dizajnérskeho návrhu,
- tvorivo používať vybrané médiá, vyjadrovacie prostriedky, nástroje a techniky komponovať a štylizovať - prostredníctvom toho vedieť vyjadriť vlastné nápady a koncepty,
- vo svojom vyjadrovacom procese spracovať charakteristické podnety z prostredia svojej obce (regiónu), svojho sociálneho prostredia,
- vo svojom vyjadrovacom procese spracovať charakteristické podnety rôznych (vybraných) tendencií umenia 20.st. až po súčasnosť,
- vo svojom vyjadrovacom procese (výtvarnom, hudobnom, literárnom) spracovávať podnety z iných predmetov.

b) technické zručnosti

Žiak dokáže:

- zvládnuť narábanie s rôznymi nástrojmi (ceruza, štetec, pero, fixy, uhlík, drievko, rydlo, nožnice, šablóna, špachtľa, valček a pod.),
- kresliť prostredníctvom linky a šrafovania, tieňovania,

- zvládnuť technické základy usporiadania a miešania farieb na palete i na obraze; vyfarbovať tvar, plochu viacerými spôsobmi prostredníctvom štetcového rukopisu (napr. šrafúra, pointilizmus, roztieranie, zapúšťanie),
- zvládnuť konštrukčno-technické úkony s materiálmi (krčenie, zohýbanie, trhanie, strihanie, skladanie, vrstvenie a pod.), spájanie materiálov v koláži a v asambláži (vkládanie, lepenie, spínanie, viazanie, drôtovanie a pod.),
- zvládnuť techniku konštrukcie vonkajšieho tvaru - balenie (paketáž), obliepanie, obväzovanie, odrôtovanie,
- zvládnuť jednoduché techniky otláčania (frotáž, dekalk, monotypia, papierorez, sádrorez linorez a pod.),
- zvládnuť základy modelovania predmetných tvarov, otláčania do modelovacej hmoty a jednoduchého odlievania reliéfu do sadry,
- zvládnuť techniku skladania a spájania priestorových tvarov do asambláží,
- zvládnuť základné grafické operácie na počítači.
- zvládnuť základy modelovania predmetných tvarov, otláčania do modelovacej hmoty a jednoduchého odlievania reliéfu do sadry,
- zvládnuť techniku skladania a spájania priestorových tvarov do asambláží,
- zvládnuť základné grafické operácie na počítači.

c) mentálne spôsobilosti

- rozvoj schopností a získavanie zručností v oblasti vnímania skutočnosti a prežívania zážitku, vyjadrovania fantázie, predstáv a nápadov (vlastných koncepcií), rozumového posudzovania, konvergentného a divergentného myslenia;

Žiak dokáže:

- vedieť odôvodniť výber časti alebo prvkov zobrazovanej skutočnosti (čo zobrazit') alebo hľadiska (dôležité - nepodstatné, zaujímavé - nezaujímavé),
- chápať niektoré spôsoby notácie (mapa, partitúra, plán) ako výtvarný spôsob vyjadrovania skutočnosti,
- vnímať a analyticky porovnávať charakter okolitej krajiny, svojej obce, svojho bydliska s inými typmi krajín, architektúr - uvedomiť si a výtvarne reflektovať špecifiká svojho kultúrneho a fyzického prostredia (charakteristické prvky obce, mesta; pamiatky)
- uvedomovať si možnosti výtvarného vyjadrenia niektorých podnetov prírodovedy (napr. premeny látok, váhy, zmeny skupenstva, magnetizmu, páky), geometrie, (tvarov, povrchov, línií, bodov, obsahov) matematiky (počtu, množín, sčítania, odčítania, násobenia, delenia) ... ,
- pokúšať sa o charakterizáciu seba samého, o vyjadrenie svojich typických znakov, o vlastnú ikonografiu, erb, značku, logo.

C) postoje

- hlavnou kompetenciou v oblasti postojov je a priori tvorivý prístup - žiak je vedený k tomu, aby pri každej edukačnej téme volil svoje vlastné, teda autentické riešenie, a postupne formuloval svoj estetický (vkusový) i hodnotiaci názor. Formovanie takéhoto prístupu je dôležitým momentom výučby, ktorý vyvažuje prevažne propozičné a konvergentné myslenie formované väčšou časťou kurikula.

U žiaka sa sformujú tieto postoje:

- otvorenosť voči experimentovaniu s farbou, hmotou, tvarom, technikou, postupom, motívom a témou,
- otvorenosť voči hľadaniu analógií (tvarových, materiálových, výrazových),
- v nižších ročníkoch spontánne výtvarné riešenia,

- náklonnosť k uvedomenému hľadanie vlastných riešení, odklon od vyjadrovacích schém - inovovanie grafických stereotypov na základe podnetov fantázie a (primerane veku) vlastného názoru (myslenia),
- tolerancia voči rôznym typom vyjadrovania, vkusu iných ľudí,
- aktívny prístup ku svojmu prostrediu, citlivá reflexia jeho hodnôt - jeho poznávanie a pretváranie.
- vyjadriť a vyhodnotiť štýl ľudí ktorých obdivuje (považuje za svoj vzor) a porovnať ich so svojím štýlom,
- hľadať vlastné cesty sebvýjadrenia; budovania vlastného vkusu a tváre (imidžu),
- spolupracovať pri realizácii vlastných konceptov a zosúladiť ich s ponímaním iných žiakov.

Prierezové témy

- a) Multikultúrna výchova – cieľom je chápania iných kultúr, akceptácia a rozvoj medziľudských vzťahov, tolerancie.
- b) Mediálna výchova – cieľom je zmysluplné, selektívne a kriticky využívať médiá a ich produkty, uvedomovať si aj negatívne vplyvy na rozvoj svojej osobnosti.
- c) Osobnostný a sociálny rozvoj – cieľom je rozvíjať sebareflexiu, sebaopoznávanie, sebaúctu, sebadôveru, seba vzdelávanie a zodpovednosť za svoje konanie, prevencia sociálnopatologických javov v škole.
- d) Environmentálna výchova – cieľom je vzťah medzi človekom a jeho životným prostredím.
- e) Ochrana života a zdravia – cieľom je sebaochrana, poskytnutie prvej pomoci, rozvoj telesnej zdatnosti, civilná ochrana, zdravotná príprava.
- f) Tvorba projektu a prezentačné zručnosti – cieľom je komunikovať, argumentovať, používať informácie, riešiť problémy spolupracovať v skupine, prezentovať sám seba ale aj prácu v skupine.

Medzipredmetové vzťahy:

Mnohé témy v slovenskom jazyku a literatúre sa uplatňujú v tomto predmete (výjavy z rozprávky, ilustrácia knihy, a pod.), v biológii sa bohato uplatňujú schopnosti kreslenia, v matematike schopnosť zobrazit' priestor vo výtvarnej výchove.

Metódy, formy práce:

- motivačné rozprávanie, motivačný rozhovor, motivačný problém, motivačná demonštrácia,
- rozprávanie, vysvetľovanie, rozhovor, beseda, demonštračná metóda, pozorovanie, brainstorming,
- manipulácia s predmetmi, inštruktáž, projektová metóda, samostatná činnosť, skupinová práca.

Učebné zdroje :

- odborná literatúra,
- vlastné materiály, ukážky,
- internet,
- tvorivé dielne,
- galérie.

Hodnotiace portfólio :

- samostatné práce žiakov,
- práca s audiovizuálnou technikou,
- projekty,
- tvorivé dielne,
- v galériách práca s umeleckým dielom.

Hodnotenie predmetu

Žiaci sú hodnotení podľa nového Metodického pokynu na hodnotenie žiakov výtvarnej výchovy na základnej škole.

V rámci novej koncepcii vyučovania výtvarnej výchovy na ZŠ sa zavádza v rámci obsahovej prestavby školstva spôsob hodnotenia a klasifikácie žiaka známkami.

Hodnotenie predmetu je špecifické, pretože musí zohľadniť špecifický prínos predmetu k vzdelanostnému rastu a osobnostnej formácii žiaka.

Špecifikom výchovy prostredníctvom výtvarných činností a výtvarného vyjadrovania je, že sa v rámci jej procesu očakáva vlastný prístup žiaka k aplikácii techník, nástrojových a koordinačných zručností, ale najmä v oblasti vytvárania svojich osobných symbolických reprezentácií skutočnosti (obrazov, objektov, priestorových riešení, akčných a procesuálnych vyjadrení svojej fantázie, predstáv a reality vonkajšieho sveta). Výtvarná výchova na ZŠ je predmet, ktorý sa nenapĺňa realizáciou požadovaného programu (edukačnej úlohy), ale v ktorých je tento program len východiskom k samostatnému (tvorivému) výtvarnému vyjadrovaniu sa žiaka. Ináč by nespĺňali svoje ťažiskové poslanie: formovať mentálne štruktúry žiaka v smere aktívnej otvorenosti voči interpretáciám a vyjadrovaniu sveta a seba, orientovať žiaka k tvorivému prístupu - či v rámci sebvýjadrovania, alebo riešenia zadaných úloh.

Hodnotenie má v prvom rade funkciu pozitívne motivovať žiaka a usmerniť jeho osobnostný vývoj. Tu musí učiteľ brať ohľad na jeho schopnosti, nadanie, ambície a vkus. Hodnotíme škálou od 1 do 5.

Ťažiskovou formou hodnotenia je osobný rozhovor so žiakom, v ktorom učiteľ žiakovi poskytne citlivú, veku primeranú, analyticky podloženú spätnú väzbu o rôznych aspektoch jeho činnosti. Vo vzájomnej komunikácii má žiak možnosť klásť otázky alebo zdôvodniť svoj prístup. Túto formu odporúčame príležitostne kombinovať aj so sebahodnotením žiaka.

Nehodnotíme teda len (alebo v prvom rade) výsledok činnosti (vytvorený artefakt), ale celý proces a hlavne prístup žiaka v rámci tohto procesu.

Poznámky

- Predmet výtvarnej výchovy musí byť vyučovaný, vzhľadom na vyššie nároky znalostí médií a technológií, výlučne kvalifikovanými učiteľmi VV.
- V rámci tematického učebného plánu môže učiteľ edukačné témy zaraďovať do vyučovania v poradí a časovom rozpätí podľa vlastného uváženia.
- Predmet výtvarnej výchovy je klasifikovaný na vysvedčení známami.
- Proporcie medzi jednotlivými kritériami zvažuje učiteľ podľa individuálnych daností žiaka.
- Učiteľ by sa mal vyvarovať paušálnych súdov a šablónovitých kritérií, nakoľko výtvarný prejav, ako aj vyjadrovacia úroveň žiakov v jednotlivých ročníkoch ZŠ majú veľmi širokú škálu.